

УДК 342

Наталія Буковинська,

магістрант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: ШЛЯХ ДО УСПІХУ ЧИ ЗАГРОЗА МАЙБУТНЬОМУ?

Принцип рівності має декілька проявів, одним із яких є принцип гендерної рівності, що означає рівний підхід до всього незалежно від статі. У сучасному світі жінки борються за однакові права із чоловіками, і великою мірою ця боротьба має успіх. Проте сьогоденні реалії вказують на те, що відбувається зловживання цим принципом, що несе в собі прямі загрози людству загалом та нашій державі зокрема.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, моральність, природні права, стать, фемінізм.

Постановка проблеми. Становлення рівності в суспільстві має тривалу історію та багато змін за період існування людства. Однак те, до чого ми прийшли в XXI ст., потребує детального вивчення та розуміння того, що являє собою рівність сьогодні, які її нові ознаки й прояви.

Принцип рівності в конституційному праві є одним із фундаментальних у забезпеченні прав і свобод людини. Кожна демократична країна прагне закріпити його на конституційному рівні, гарантуючи рівні основні права для всіх громадян. Україна не є винятком, оскільки Конституцією України прямо передбачено, що чоловіки й жінки є рівними між собою.

Одним із проявів принципу такої рівності є рівність чоловіка та жінки, що означає рівний підхід до всього незалежно від статі, який отримав назву принципу гендерної рівності, що є відносно новим проявом, який із кожним роком набуває дедалі більшого розмаху. Саме цій тематиці ми присвяtimo увагу.

Останнім часом у юридичній літературі цим питанням приділяється особлива увага. Гендерна рівність у межах права розглядається такими вченими, як Н. Болотіна, О. Лукашова, О. Львова, О. Матвієнко, О. Мельникова, Т. Мельник, Н. Оніщенко, С. Поленіна, П. Рабінович, В. Тимошенко та інші.

Метою статті є розгляд гендерної рівності та її особливостей.

Виклад основного матеріалу. Поняття гендеру не має чіткого й однозначного визначення ні в соціології, ні в психології, ні в сексології, ні в праві через брак згоди щодо розуміння його суті. Так, до 1970-х рр. терміни «стать» і «гендер» вживались як синоніми, однак із початком сексуальної революції вони почали протиставлятися одне одному: перше поняття означає біологічну стать, а друге – соціальну стать, або соціально закріплену роль, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків. Саме таке визначення гендеру дала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 2011 р. (далі – Стамбульська

конвенція), уперше на рівні міжнародного права закріпивши поняття гендеру.

Коли йдеться про рівність статей як ідеал суспільно-політичного розвитку, під цим поняттям можуть розумітися такі явища: а) формальна рівність (рівність юридична, закріплена законодавчо); б) рівність можливостей (надання певної законодавчо закріпленої переваги певній соціально-демографічній групі для створення однакових з іншими групами умов); в) рівність результату (цілеспрямоване забезпечення ліквідації для конкуруючих сторін перешкод, що можуть бути зумовлені попередньою дискримінацією). У правовій сфері прихильники гендерної й феміністської теорії намагаються дослідити питання «рівності» та «відмінностей»: наскільки можлива рівність різних людей (насамперед за ознакою статі), у яких межах можливе запровадження «нерівності» для досягнення рівності тощо [10, с. 10].

Ще до прийняття Стамбульської конвенції відбувався процес закріплення похідних від гендеру словосполучень (гендерна рівність, гендерна дискримінація, гендерна політика) у національному законодавстві, а також у праві Європейського Союзу й міжнародному праві без надання визначення самого поняття «гендер», що фактично суперечило правилам юридичної техніки.

Зараз у світі активно відбувається процес наповнення гендерним змістом національного законодавства. Урахування рівних прав і можливостей у законодавстві різних країн відбувається залежно від сили впливу інших соціальних норм (традицій, звичаїв, усталеної моралі, політичних норм тощо). Релігії справляють значний вплив на формування традиційних норм у національних суспільствах. По-різному відбувається процес освоєння гендеру нового часу та відображення його в чинному законодавстві різних галузей права. Навіть Європа не є гендерно однорідною та має певні особливості щодо гендерного втілення в праві в різних країнах. Однак, незважаючи на всі особливості, існує тенденція до зближення гендерних процесів у юридичному їх вираженні, а саме формування гендерного компонента в системі законодавства [8, с. 42–43].

Як уже зазначалося, кожна демократична держава декларує у своєму законодавстві принципи рівності, які передбачають, що всі громадяни є рівними як представники людства, як носії загальнолюдських прав і свобод. Водночас об'єктивним фактором є існування нерівності за здібностями, нахилами, чеснотами тощо. Безперечно, справедлива рівність можлива лише як рівність можливостей у реалізації здібностей, як надання рівних прав для розвитку тих природжених і набутих якостей, якими люди наділені, як справедливий розподіл прав та обов'язків, тобто як доступність справедливості [5, с. 59].

Наприклад, ст. 32 Конституції Республіки Білорусь наголошує: «Жінкам забезпечується надання рівних із чоловіками можливостей в отриманні освіти й професійної підготовки, у праці та просуванні по службі, у суспільно-політичній, культурній та інших сферах діяльності, а також створення умов для охорони їх праці й здоров'я». Некоректність формулювання полягає в тому, що чоловік розглядається як еталон володіння правами, а жінка, яка відрізняється від «еталону», має його досягати [9, с. 59].

Що стосується України, то положення про рівність усіх людей (а отже, і рівність статей) міститься в ст. 21 Конституції України: «Усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Права й свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Зауважимо, що рівність розглядається з позиції природних прав, які має кожна людина, і їх захист є обов'язком держави.

Більш конкретно щодо гендерної рівності зауважити, що ст. 24 Конституції України найбільш повно викладає її зміст, де вказано: «Громадяни мають рівні конституційні права й свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». У цій статті Конституції України закріплена необхідність застосування однакових стандартів прав та обов'язків до всіх без винятку осіб. Громадяни України – і чоловіки, і жінки – можуть користуватись на рівних підставах усім обсягом конституційних прав і свобод без дискримінації з боку держави або інших осіб.

Аналізуючи гендерну рівність із позиції забезпечення рівних трудових прав чоловіків і жінок в Україні, можна простежити чимало позитивних моментів. На сьогодні норми Кодексу законів про працю України є найбільш ефективними у сфері трудових відносин щодо реалізації основних принципів охорони праці.

Так, главою 12 Кодексу законів про працю України визначаються найважливіші та першочергові гарантії праці жінок. Серед норм вказаної глави є обмеження праці жінок у відповідних сферах і в нічний час, особливості праці й надання соціальних пільг жінкам у період вагітності, жінкам, які мають дітей, а також низка інших, не менш важливих гарантій захисту.

Позитивний внесок робить спрямованість Наказу Міністерства охорони здоров'я Укра-

їни «Про затвердження Граничних норм підіймання і переміщення важких речей жінками» від 10 грудня 1993 р. № 241, згідно з яким максимальна вага такого переміщення жінками становить 10 кг.

Зовсім інше питання полягає в тому, що існує факт так званої прихованої дискримінації, відображеної у свідомості суспільства й консервативних стереотипах. Часто пересічний громадянин містить у собі роль жінки пов'язаною виключно із сім'єю, а чоловіка – з робочою діяльністю. Тому такі речі можна трактувати як вияв гендерної нерівності в Україні.

На сучасному етапі про подолання вказаних стереотипів свідчить прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [10, с. 48–55]. Цей закон є вдалим кроком щодо запровадження відповідних міжнародних стандартів міжстатевої рівності та є правовою базою забезпечення конституційного принципу рівних прав чоловіків і жінок. Зокрема, ст. 3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, серед яких – недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень, формування відповідального материнства й батьківства, виховання та пропаганда серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності в цій сфері тощо.

Проте існує інша сторона медалі, і сучасні світові реалії вказують на те, що дедалі частіше та більшою мірою відбувається зловживання принципом гендерної рівності з огляду на суто суб'єктивні чинники, які суперечать загальноприйнятій суспільній моралі, а головне – звичайній природі речей [7, с. 12].

З одного боку, принцип гендерної рівності має слугувати основою в забезпеченні рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, а з іншого – він жодним чином не має порушувати моральні засади суспільства, які сформувалися віками.

Проведений аналіз свідчить про те, що з питаннями гендерної рівності необхідно бути вкрай обережними.

Небезпека полягає в тому, що ототожнюється два несумісні поняття – дискримінація за ознакою статі та дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації. Перше поняття несе в собі природно-правове наповнення, що відповідає розумінню честі й гідності людини, а друге грубо суперечить суспільно-історичним цінностям, національній традиції та суспільній моралі [7, с. 13].

Слово «gender» походить від латинських слів «genus», «generic», що мають багато різноманітних значень: від класифікації виду чи класу до визначення сім'ї або народу з окремою ідентичністю, тобто нації. Порівняно нещодавно в деяких мовах, особливо в англійській, слово «гендер» набуло інших граматичних

форм, серед яких – чоловічий і жіночий рід. А в другій половині ХХ ст. використання цього слова змінилось у бік визначення сексуальної ідентичності індивіда. Слово «гендер» стало феміністичним терміном. Гендерні феміністки стали відокремлювати стать від гендеру з метою допомогти жінкам залишити місце, відведене їм природою й суспільством. Ж. Котье зазначає: «Повага до гідності жінки та визнання її рівних із чоловіком прав означає рівність прав щодо участі в культурному, економічному, суспільному й політичному житті. Однак досягнута в цій сфері рівність прав повинна йти поруч із визнанням особливого покликання жінки; ця рівність не має шкодити жінці, материнству та сім'ї» [6, с. 690–692].

Феміністками висунуто ідею про те, що відмінності між статями були вигадані суспільством. На думку гендерних феміністок, гомосексуальна, гетеросексуальна й бісексуальна орієнтації мають однакове значення та залежать від переваг індивіда [4, с. 495–496]. Зазначена проблема особливо загострюється з огляду на те, що для гендерних феміністок існує п'ять статей, а не дві: варто говорити не про чоловіків і жінок, а про гетеросексуальних жінок, гомосексуальних жінок, гетеросексуальних чоловіків, гомосексуальних чоловіків та бісексуалів.

Із цього приводу влучно висловлюється О. Альзамора Реворендо: «Свобода» прибічників гендерної перспективи, які проголошують наявність п'яти статей, суперечить усім наявним науковим даним, відповідно до яких з генетичної позиції існує лише дві можливості: можна бути або чоловіком, або жінкою, і немає жодних проміжних варіантів між ними» [3, с. 125].

Отже, феміністські теорії становлять пряму загрозу цінностям сім'ї й шлюбу. Суспільство не зобов'язане зосереджуватись на сексуальних проблемах чи відхиленнях окремих індивідів настільки, щоб надавати значимим аномаліям правовий статус. Фактично відбувається насилля над природою заради так званої рівності в правах [7, с. 16].

Для України зараз існують загрози, серйозність яких, на жаль, пересічний громадянин не до кінця може зрозуміти, оскільки їх професійно завуальовують, показуючи, що в цих питаннях одні плюси. Проте варто подумати й розглянути ці загрози більш детально.

Насамперед пропонується внести зміни до ст. 21 Кодексу законів про працю України, проголошуючи рівність трудових прав усіх громадян України незалежно від сексуальної орієнтації.

Як щодо професій, які потребують дотримання відповідного морального рівня працівника: лікаря, вчителя, правоохоронця тощо? Їхня світоглядна позиція стосовно того, хто вони є та ким є оточуючі люди, має відповідати загальноприйнятим у суспільстві й державі цінностям і моралі.

У ст. 41 Кодексу законів про працю України передбачаються додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов, серед яких –

вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням цієї роботи (ч. 1 п. 3 ст. 41). Якщо глибоко проаналізувати таке положення та законопроект щодо рівності трудових прав незалежно від сексуальної орієнтації, то можемо відстежити те, що законодавець приховано намагається підвести неприродно орієнтацію до площини моральності.

Чому країна, яка має вікові християнські й моральні позиції, повинна приймати такий нонсенс? До чого ми прийдемо, коли дітей із традиційних сімей навчатимуть у школах особи з порушеною сексуальною орієнтацією? Де гарантії того, що ці погляди не пропагують та не будуть закладатись нашим дітям, як щось природне? Як взагалі ставитимуться батьки традиційних сімей, якщо їхню дитину лікуватиме така особа? Чому так мало людей замислюються над такими важливими питаннями в той час, коли вони набирають такого стрімкого поширення?

Також на законодавчому рівні мають вводитись поняття «непряма дискримінація», «оголошений намір про дискримінацію», «підбурювання до дискримінації», «пособицтво в дискримінації» (ст. ст. 1 і 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»). Це означає, зокрема, що якщо хтось захотів би сказати в церкві про те, що гомосексуалізм – гріх, то це буде розцінено не лише як намір про дискримінацію, а й як підбурювання цілої спільноти до дискримінації, і в такому разі наставатиме юридична відповідальність, можливо, адміністративна або навіть кримінальна [7, с. 18].

Іншим документом, який, на нашу думку, несе негативні наслідки, є затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020». У ній відображене нове розуміння гендеру; встановлюється вимога проведення гендерної експертизи всієї навчальної й методичної літератури; встановлюється введення до документообігу принципів гендерночутливого мовлення/мови через упровадження стратегій фемінізації, нейтралізації, уникнення андроцентризму й сексизму в закладах дошкільної освіти; визначається, що предметно-розвивальне середовище, добір іграшок, облаштування центрів активності (ігрових зон), доступ дітей до приладдя мають враховувати інтереси всіх дітей, не закріплювати їх за статевою ознакою та забезпечувати однакові можливості в доступі до користування різними іграшками, спортивним інвентарем тощо; передбачається надання суб'єктам навчально-виховного процесу відповідної віку інформації щодо можливості професійного самовизначення без обмеження їхньої свідомості межами «жіночих»/«чоловічих» професій; передбачається обов'язкове проходження педагогічним персоналом дошкільних закладів, учителями загальноосвітніх навчальних закладів, персоналом закладів професійно-технічної освіти, викладацьким складом закладів вищої й післядипломної освіти курсів

підвищення кваліфікації з гендерної тематики на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти (після відповідної сертифікації працівників цих установ) або інших освітніх закладів чи осередків гендерної освіти (центрів, кафедр, студій, тощо) у закладах вищої освіти, обов'язкове проходження керівним складом закладів освіти (структурних підрозділів) стажування (підвищення кваліфікації) з гендерної тематики на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти та/або закладів вищої освіти, що мають відповідні (гендерні) кафедри чи центри; під час прийому на роботу освітніх працівників (особливо за призначення їх на керівні посади) запроваджується обов'язкова умова проходження стажування з питань гендерної рівності та недискримінації; встановлюється збільшення кількості науково-дослідницьких тем із гендерної проблематики, що виконуються за кошти Державного бюджету України.

Україна залишається країною з християнськими цінностями, тому очевидно, що наше суспільство проти таких упроваджень. Проблема полягає в тому, що зазвичай засоби масової інформації викривлено висвітлюють ці питання, роблячи з них сенсацію в позитивному розумінні цього слова. Серед духовенства, громадськості, науковців і правозахисників лунають великі протести, оскільки в цьому вбачається реальна небезпека та трагедія для сучасного суспільства й майбутніх поколінь.

Висновки

Підсумовуючи, можемо сказати, що абсолютна рівність чоловіків і жінок у демократичному суспільстві полягає в наданні однакових можливостей для реалізації ними своїх прав і виконання власних обов'язків, а також захисту інтересів задля рівного співіснування в усіх сферах життєдіяльності.

Принцип равенства имеет несколько проявлений, одним из которых является принцип гендерного равенства, что означает равный подход ко всему независимо от пола. В современном мире женщины борются за равные права с мужчинами, и во многом эта борьба имеет успех. Однако настоящие реалии указывают на то, что происходит злоупотребление этим принципом, что несет в себе прямые угрозы человечеству в целом и нашей стране в частности.

Ключевые слова: гендер, гендерное равенство, нравственность, естественные права, пол, феминизм.

The principle of equality has several manifestations, one of which is the principle of gender equality, which means an equal approach to everything regardless of gender. In today's world, women are fighting for equal rights with men, and in many respects this struggle is a success. However, real realities indicate that this principle is abused, which carries a direct threat to humanity in general and our country in particular.

Key words: gender, gender equality, moral, natural rights, sex, feminism.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254k/96-вр>.
2. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/кзпп>.
3. Альзамора Реворедо О. Гендерная идеология: опасности и цели / О. Альзамора Реворедо // Лексикон: дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. – М. : Изд-во Францисканцев, 2009. – С. 113–128.
4. Вольмер де Коль Б. Новые определения гендера / Б. Вольмер де Коль // Лексикон: дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. – М. : Изд-во Францисканцев, 2009. – С. 495–496.
5. Інтегрування гендерного підходу в державну політику України. – К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. – 128 с.
6. Котьє Ж. Равные права мужчин и женщин / Ж. Котьє // Лексикон: дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики. – М. : Изд-во Францисканцев, 2009. – С. 690–692.
7. Львова О. Принцип рівності у праві: теорія і практика : [монографія] / О. Львова ; за ред. Н. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2014. – 300 с.
8. Мельник Т. Міжнародний досвід гендерних перетворень / Т. Мельник. – К. : Логос, 2004. – 320 с.
9. Мельникова Е. Политические права женщин и их реализация в Беларуси / Е. Мельникова // Проблемы конституционализма : сб. науч. трудов. – Вып. 2: Гендерные вопросы в сфере права / под ред. Е.И. Гаповой. – Минск, 1998. – С. 58–60.
10. Офіційний вісник України: щотижневий збірник актів законодавства. – 2005. – № 40. – С. 48–55.

